

Dějiny a doba postfaktická

Eseje, úvahy, glosy

Igor Lukeš

maraton

m

Dějiny a doba postfaktická

Dějiny a doba postfaktická

Eseje, úvahy, glosy

Igor Lukeš

Praha 2022

maraton

© Igor Lukeš, 2022

© Maraton, 2022

ISBN 978-80-88411-04-8

OBSAH

I. Amerika a její prezidenti

„Vítězství“ senátora McCaina

a triumf americké politické kultury / 11

Obama po výprasku od voličů aneb

kdo ve Washingtonu hledá přítele, ať si pořídí psa / 13

Obama: truhlář, nebo geometr? / 18

Obama a Trump / 22

Tribun zapomenutých obětí globalizace:

Donald Trump v Bílém domě / 26

Když se dva hádají... / 32

Dvě mouchy v Trumpově čaji s královnou / 37

Nadějné vyhlídky prezidenta Trumpa / 41

Trumpův ukrajinský telefonát zatřásl

s Amerikou víc než Muellerova komise / 47

Veličenstvo Trump / 53

Amerika nad propastí – v roce 1860 a dnes / 61

II. Rusko a Putin

Ukrajina / 69

Navalnyj: poslední kritik Vladimira Putina / 74

III. Češi a stát

Kdo zničil habsburský stát / 85

Problémy meziválečného Československa
a jejich ozvěny dnes / 95

Česká republika: Hamlet střední Evropy / 106

Osamělost sebestředného státu / 114

Proč jsou Češi euroskeptici / 119

IV. Studená válka

Poslední Stalinova kořist / 127

Berlínská zeď a Kennedyho rande s Chruščovem / 133

Před třiceti lety se stal ve střední Evropě zázrak / 138

V. Špioni a tajné služby

Udavači: od Sabiny přes gestapo k Havlově zelináři / 151

Pravda jako nástroj zla / 156

Špionáž: hra pro grázly? / 163

VI. Politika, ideje a ideologie

Kolik stojí dnešní války / 169

Kdo nemá zdroje v zemi, musí je mít v hlavě

– a nakonec vyhrává / 174

Kdo jsou dnešní extremisté: studenti, nebo Wall Street? / 179

Marxismus jako droga Murti-Bing / 185

Marxův Kapitál / 190

Epilog

Česká porevoluční kocovina / 197

Ediční poznámka / 219

I. AMERIKA A JEJÍ PREZIDENTI

„VÍTĚZSTVÍ“ SENÁTORA MCCAINA A TRIUMF AMERICKÉ POLITICKÉ KULTURY

Když pozdě večer přistupoval k mikrofonu, usmíval se, ale bylo vidět, jak je strašně unaven. Ve dvaasedmdesáti letech, z nichž pět a půl strávil v mučírnických komunistického vězení v Hanoji, nebylo vůbec divu. Po několika prvních slovech už zase zněl rozhodně. Američtí voliči, řekl John McCain, promluvili jasnou řečí a o výsledku voleb není pochyb. A pak přišlo to hlavní: „Před malou chvílí jsem měl tu čest říci senátoru Baracku Obamovi, že mu gratuluji k jeho zvolení příštím prezidentem země, kterou oba milujeme.“

Po dvou letech neúprosných bojů o hlasy voličů tohle bojovníka McCaina jistě muselo bolet. Ještě ale nekončil. Nejdřív vyjádřil svou soustrast nad úmrtím Obamovy babičky, která se doslova jen o pár dnů nedožila vítězství svého vnuka. „Naše víra,“ řekl McCain, „nás učí, že odpočívá v přítomnosti svého stvořitele a je hrdá na toho dobrého muže, kterého pomáhala vychovat.“ Porážení Obamův rival se pak vrátil k politice. Máme oba své názory a v řadě věcí se lišíme. Uznal, že některé rozdíly zůstávají, ale „já udělám všechno pro to, abych mu pomohl dostat nás přes překážky, které před námi stojí. Chci, aby všichni Američané včetně těch, kdo dali svůj hlas mně, senátoru Obamovi nejen blahopřáli, ale aby našemu budoucímu prezidentovi věnovali svou dobrou vůli a nejlepší úsilí...“ Svůj krátký projev McCain zakončil

výzvou k hledání kompromisních řešení mezi protichůdnými názory. Smyslem všeho snažení musí být to, abychom zemi odevzdali dětem a vnukům v lepším stavu, než v jakém jsme ji sami dostali.

John McCain, syn a vnuk amerických admirálů, námořní pilot s mnoha rády, absolvent elitní námořní akademie, po čtvrt století senátor Spojených států a mnohonásobný milionář, utrpěl těžkou porážku. Porazil ho člověk o pětadvacet let mladší, o kterém před dvěma lety téměř nikdo nic nevěděl. Je to sirotek, který v politice začínal bez prostředků a konexí, a je to černocho, kterého by ještě v polovině 19. století McCainovi předci mohli „vlastnit“ jako otroka. A přesto v sobě McCain našel sílu a slova vyjádřit přesně to, co od něj země čekala. Verdikt voličů přijal s pokorou, která je částečně zakotvena v upřímné náboženské víře. Byl to triumf americké politické kultury.

Jako většina amerických voličů, i já jsem dal svůj hlas Baracku Obamovi; z jeho vítězství jsem se radoval. Radost nad úspěchem mého kandidáta šla ale ruku v ruce s obdivem k osobním kvalitám jeho poraženého republikánského vyzyvatele McCaina.

OBAMA PO VÝPRASKU OD VOLIČŮ ANEB KDO VE WASHINGTONU HLEDÁ PŘÍTELE, AŽ SI POŘÍDÍ PSA

Barack Obama se stal 44. prezidentem Spojených států po těžkých volbách, při kterých mu lidé na celém světě fandili. Uměli si totiž představit, že to bylo vydřené vítězství a že jeho cesta do Bílého domu byla složitá.

Tak složitá, že to přesahuje i bujnou fantazii. Mladý Obama s maminkou jako dítě cestoval třetím světem a později vyrůstal u mírně rasistické bílé babičky. Přesto se dostal nejdříve na Kolumbijskou univerzitu v New Yorku a pak na právnickou školu Harvardu. Seděl v posluchárně vedle spolužáků, z nichž mnozí se tam dostali proto, že jejich ambiciózní rodiče jim od dětství platili drahé doučovací hodiny, jejichž jediným cílem byla právě tato škola. Když se Laurence H. Tribe, profesor ústavního práva, vrátil večer domů po prvním semináři s novými studenty, řekl své manželce, že má v ročníku budoucího prezidenta Spojených států. Myslel tím Baracka Obamu.

Když 20. ledna 2009 nový prezident vstoupil do Bílého domu, už jen to, že se nejmenoval George Bush, stačilo k celosvětové popularitě. Hned u vchodu na něj ale čekaly problémy: zhroucení finančních trhů, hrozící kolaps firem, které dosud symbolizovaly moc amerického průmyslu (General Motors, Ford) a Wall Streetu (AIG, Lehman Brothers), dvě války bez vojenského řešení a úbytek

pracovních příležitostí, nemluvě o jiných problémech jako globální oteplování, Írán, rostoucí ruská arogance, možný kolaps Pákistánu, nepředvídatelně iracionální Severní Korea a otazník nad politickými důsledky hospodářského růstu Číny.

Navíc si Obama do Bílého domu přinesl plný kufr volebních slibů. Byl tam závazek odejít z Iráku, vyhrát a stáhnout se z Afghánistánu a zavřít vězeňský tábor v Guantánamu. Na domácí frontě slíbil, že sníží daně 95 procentům poplatníků a nezmění nebo mírně zvýší daně jen domácnostem s výdělkem větším než 250 000 dolarů ročně; skutečné zvýšení se mělo týkat jen dvou procent nejbohatších Američanů. K tomu si Obama přidal ještě takovou maličkost: všeobecné zdravotní pojištění. O tohle se postupně pokoušeli prezidenti Roosevelt, Johnson a Clinton; všichni odešli s prázdnou. Zejména Clinton na tomhle poli utrpěl bolestnou porážku.

A nakonec závazek nejtěžší. Obama slíbil, že ve Washingtonu změni k lepšímu způsob, jakým spolu demokraté a republikáni jednají. Řekl, že nahradí starý destruktivní systém něčím, co bude založeno na spolupráci obou partnerů. Slíbil, že obě strany přivede k rozumu pomocí kompromisů tak chytře formulovaných, že je oba rivalové s radostí přijmou jako vzájemně prospěšné.

Můžeme uzavřít: Obama přišel do Bílého domu s dvěma hlavními cíli. Za prvé chtěl protlačit Kongresem nové a kontroverzní programy a za druhé slíbil zcivilizovat washingtonský *modus operandi* a nahradit taktiku spálené země spoluprací, z níž oba protivníci vyjdou s pocitem vítěze.

Tyto dva cíle se v politickém světě vzájemně vylučují. Velké programy mají vždy velké nepřátele a lze je prosadit jen politickou silou a až po porážce oponentů, tedy těch, jejichž dobrou vůli prezident toužil získat. Obama se do téhle slepé uličky dostal hned na začátku svého prezidentování a zcela vědomě. Nepřišel

totiž do Washingtonu jako hrající trenér demokratů, ale jen jako jejich fanoušek, který byl zároveň vždy ochoten ocenit i dobrou hru protivníka.

Řečeno jinak: Obama se ve Washingtonu chtěl zalíbit; nepřišel vyhrát. Usadil se proto poblíž politického středu, kde se demokraté prolínají s republikány. Věřil, že o demokraty bojovat nemusí, protože je má jisté, a že republikány se mu postupně podaří získat. Jak už to v životě chodí, žádné republikány si nezískal, ale ztratil mnoho demokratů.

Dobrou ukázkou této politické hrubky byl boj o zdravotní pojištění. Obama spolu s demokratickými kongresmany mohl svou představu pojištění prosadit silově tak, že by republikánské protivníky přehlasovali. Návrh zákona mohl Bílý dům a demokraté v Kongresu nejdříve zformulovat, hned si ho zčerstva odhlasovat – třeba i bez jediného hlasu republikánů – a dát ho Obamovi na stůl k podpisu. Znamenalo by to ovšem jít proti vůli republikánů, předpokládalo by to mít chuť je politicky porazit.

Prezident se rozhodl jednat jinak. Chtěl totiž na tomhle případu ukázat, jak lze demokraty a republikány dotlačit k přijatelnému kompromisu. Za každou cenu si totiž přál, aby zdravotní pojištění bylo výsledkem spolupráce obou stran. Ve snaze toho dosáhnout Obama republikánům v Kongresu v řadě zcela zásadních bodů ustoupil v naději, že si tím návrh zákona o zdravotním pojištění získá jejich podporu. Ukázalo se, že přes všechny – i zásadní – ústupky ani jeden republikán pro návrh tohoto zákona nehlasoval, ale naopak proti němu hlasovali někteří demokraté právě proto, že byl ochuzen o své centrální komponenty.

Když Obama převzal klíče od Bílého domu, zdál se nadlidsky vysoký. Během bitvy o zdravotní pojištění se ale před očima veřejnosti scvrkával do země. Původně geniální řečník najednou ztratil hlas a nebylo ho slyšet. Když se blížilo vyvrcholení, vyrazil

párkrát před veřejnost, ale mluvil tak diplomaticky a neslaně nemastně, že nikdo nevěděl, co vlastně chce říct.

Zatímco se politici v Kongresu hádali, v zemi se dál nezaměstnanost držela těsně pod deseti procenty, a přitom se blížily volby. Bílý dům si evidentně zadělal na porážku, která též přišla. Během jednoho listopadového večera roku 2010 prezident Obama a demokraté ztratili alespoň 62 křesel, a tím i většinu ve Sněmovně reprezentantů. Zákon o zdravotním pojištění je už sice ratifikován, ale čekají ho nesčetné soudní tahanice a jeho budoucnost zůstává v řadě států nejistá. Z celé věci pro Obamu plyne, že prosazovat zákony není totéž co vládnout.

Ale pozor! Volební porážka v listopadu neznamená, že Obama ztratil naději na další čtyři roky v Bílém domě. Navzdory chybám je dnes jeho postavení v očích voličů solidnější, než tomu bylo v případě Reagana a Clintona ve stejné době jejich vlády, a přesto oba bez problémů vyhráli podruhé. Voliči v roce 2010 byli starší a konzervativnější než ti, kteří volili před dvěma lety. Obama si bude muset znovu jejich hlasy zasloužit. Bude muset opustit svůj pohodlný pelíšek v politickém středu, hrdě si natáhnout svůj demokratický dres a ukázat, co dovede.

Bude též záležet na Kongresu. Mitch McConnell, jeden z troglodytů mezi kongresmany, prozradil, že po volbách jeho hlavním úkolem bude zvrátit Obamovy dosavadní úspěchy a zablokovat všechny další. Nebude to mít jednoduché. Dosud se republikáni mohli do Obamy pohodlně strefovat, neměli totiž žádnou zodpovědnost, protože prezident i Kongres patřili demokratům. Teď ale politická moc bude patřit oběma stranám a z toho plyne spolupodpovědnost za stav země. Pan troglodyt bude muset nejen kritizovat, ale i vládnout.

Obamovo nedávné vítězství se smlouvou START naznačuje, že se jeho situace možná začíná zlepšovat. Tuhle dávno podepsanou

dohodu si někteří republikánští senátoři vybrali jako politické kladivo na prezidenta. Pokusili se o repetici bojů o SALT v dobách prezidenta Cartera. Když ale na podporu současné dohody s Rusy vystoupil nejen Obama, ale i George Bush, Henry Kissinger, George Shultz a Condoleezza Riceová, Kongres ji schválil.

Americká veřejnost by totiž netolerovala, kdyby se z národního zájmu udělal politický fotbal.

OBAMA: TRUHLÁŘ, NEBO GEOMETR?

Která z amerických univerzit je tou nejprestižnější? Pro někoho je to Harvard, jiný přísahá na Yale, Princeton, Stanford nebo MIT. Americká vojenská akademie West Point tenhle problém nemá. Je ve své kategorii v zemi jediná, a tím pádem bezkonkurenčně nejlepší. Jako vojenskou základnu ji vybral pro její strategickou polohu nad údolím řeky Hudson v roce 1778 generál George Washington a opevnil ji plukovník (později generál) Tadeusz Kościuszko. Vojenskou akademii tam založil prezident Thomas Jefferson. Na jejím štítu jsou tři slova: „služba, čest, vlast“ a tyhle zásady berou kadeti a jejich profesori smrtelně vážně už 212 let.

Kdo Ameriku nezná, si jen stěží dokáže představit, kolik nádherné mytologie ta dvě magická slova evokují: West Point. Absolventi patří do elitní skupiny lidí. Z jejich řad vyšli prezidenti, guvernéri, senátoři, velvyslanci, kapitáni průmyslu a astronauti. A hlavně generálové, kterých si vážil celý svět: Douglas MacArthur, George S. Patton, Dwight D. Eisenhower a Omar Bradley.

Bílý dům už týdný dopředu naznačoval, že prezident Barack Obama ve West Pointu promluví při vyřazování absolventů a že to bude příležitost pro důležitou formulaci principů americké zahraniční politiky. Všichni to brali vážně už jen proto, že měl mluvit právě na tomhle téměř posvátném místě. Obama tam už jednou byl, v roce 2009. To byla ale jiná doba. V Bílém domě se teprve zabydloval, Spojené státy zažívaly nebezpečnou ekonomickou

krizi a do Afghánistánu se právě chystalo dalších třicet tisíc vojáků. Teď byla situace přesně opačná: Obama je už v úřadě pět let, americká ekonomika se výrazně zlepšila, z Iráku Američané odešli úplně a z Afghánistánu se stahují. Zároveň ale došlo k ruské okupaci Krymu, v Sýrii pokračuje vraždění civilistů a pokus o mírová jednání mezi Izraelci a Palestinci zkolaboval. Bylo se tedy na co těšit.

Ve středu 28. května 2014 se prezident postavil před 1064 zbrusu nových důstojníků, tisíce jejich rodinných příslušníků a televizní kamery; nikdo ani nedutal. Když ale domluvil, ukázalo se, že to bylo mnoho povyku pro nic. Celý stadion domodra promrzlých lidí – mnozí přišli do překvapivě chladného počasí v košilích s krátkými rukávy – na něco zásadního čekal marně. Obama neřekl téměř nic nového. Místo aby promující absolventy projevem inspiroval, utápěl se v trivialitách a lacině odstřeloval názory, kterým dnes může věřit jen zpozdilec.

Projev byl postaven na třech pilířích, třech interpretacích světa kolem nás. Podle prezidenta jsou prvním pilířem názory izolacionistů. Věřící, že krize téměř kdekoli mimo americký kontinent nemají co dělat se zájmy Spojených států a Washington by je měl sledovat, ale nevměšovat se do nich. Není vůbec divu, řekl prezident a v tom měl pravdu, že po válkách v Afghánistánu a Iráku má americká veřejnost vojenských pseudořešení až po krk, a přiklání se tedy k těm, kdo by teď chtěli Ameriku proměnit v pevnost, která se vůči okolnímu světu uzavře.

Zcela opačný pohled na svět mají podle prezidenta intervenzionisté. Ti vidí svět plný číhajících nebezpečí a skoro na všechna by měly Spojené státy aktivně reagovat, často i ozbrojenou silou. Varují, že pokud bude Washington krize kdekoli ve světě ignorovat, jejich nebezpečí vzroste, protože nečinnost Washingtonu agresora utvrdí v představě, že k cíli vede bezuzdné násilí,

ne vyjednávání a diplomacie. (Prezident tu možná nechtěně popisoval chování britsko-francouzských usmiřovačů Adolfa Hitlera ve třicátých letech.)

Obama uznal, že obě názorové skupiny mají na své straně legitimní argumenty. Je jasné, že tzv. válka proti terorismu, kterou americké veřejnosti vnutili neokonzervativci George W. Bush a Dick Cheney, byla katastrofálním omylem. Některé krize ale není možno ignorovat; prezident zmínil krizi v Sýrii, která se může přelít přes hranice do sousedních států. Je ovšem otázkou, jak se k situacím tohoto typu postavit. Spojené státy mají ozbrojené síly, kterým nikdo nekonkuruje. Jejich použití, řekl prezident, ale není vždy tím nejchytřejším řešením. Síla nemůže být hlavním komponentem americké zahraniční politiky za všech okolností. „To, že máme k dispozici nejlepší kladivo,“ řekl Obama vítězně, „ještě neznamena, že každý problém je hřebík.“

Když úspěšně odmítl zjednodušené koncepty izolacionismu a intervencionismu, nadešla konečně chvíle, aby prezident Obama představil svůj, tedy třetí pilíř. A tady nastalo zklamání. Čekali jsme konkrétní reakci na Putinův *anšlus* Krymu nebo na čínské hrozby vůči Japonsku a Vietnamu. Místo toho nám pan prezident naservíroval tohle: „Spojené státy použijí ozbrojenou moc, třeba i jednostranně, pokud to budou vyžadovat naše hlavní zájmy.“ A co k nim patří? Životy amerických občanů, obrana území Spojených států a bezpečnost našich spojenců. Kdo tyhle banality prezidentovi do projevu napsal, by si měl najít jiné zaměstnání.

Na Obamově projevu byla překvapující jen jeho prázdnota a odtrženost od reality. Není divu, že neokonzervativci se do svého protivníka pustili, ještě než z West Pointu za vlažného potlesku stačil odejít. Podle nich je prý Obama nejslabším prezidentem naší doby. Já si myslím, že je naopak jedním z nejlepších, ale s touto hle řečí propadl.

Aristoteles poznamenal v *Etice Nikomachově*, že truhlář a geometr přistupují k pravému úhlu každý jinak: truhlář ho používá k výrobě nábytku, zatímco pro geometra je to abstrakce. Politik musí být truhlářem, ne geometrem. Obama nám ve West Pointu dal hodně zjednodušený úvod do teorie mezinárodních vztahů, zatímco my jsme čekali, že se dozvíme, jak se Západ pod vedením Spojených států postaví Putinově agresi!

Obamův projev ve West Pointu byl promarněnou příležitostí. Prezident se teď bude muset se svou zahraniční politikou vrátit do truhlářské dílny a nabídnout konkrétní činy, zejména vůči Rusku a Číně, protože abstrakce do Bílého domu nepatří.

OBAMA A TRUMP

Scéna první

Je středa odpoledne 18. ledna 2017 a do konce úřadu prezidenta Baracka Obamy zbývají už jen dva dny. Právě probíhá jeho poslední tisková konference v Bílém domě. Je to opravdová *tour de force*. Prezident se ukazuje jako virtuos politicko-ekonomických problémů naší doby, ale zároveň dokáže se svými posluchači navodit komorní, skoro intimní atmosféru. Před publikem je uvolněný, mluví potichu, na tváři mu občas probleskne úsměv. Když se ho zeptají, co si myslí o Donaldu Trumpovi, odpoví, že jediným koncem světa je – konec světa. Hned ale naznačí, že po odchodu z úřadu nebude mlčet. Pokud by se jeho nástupce pokusil oslabit základní americké hodnoty, bude bojovat. Například proti pokusům zavést systematickou diskriminaci nebo institucionálně oslabovat právo některých občanů volit. Podobně by jednal, kdyby viděl snahy umlčovat sdělovací prostředky; bude též bojovat proti deportacím mladých lidí, kteří v téhle zemi vyrostli.

Pak už jen řekne, že je vlastencem, který v tuhle zemi věří. Ostatním vzkáže, aby se nevzdávali zodpovědnosti, kterou jako občané sdílíme. Hlavně nepřipustit, aby se do veřejného života vloudil cynismus. Úplně nakonec posluchače ujistí, že to myslí vážně, když tvrdí, že se budoucnosti není třeba bát. „Myslím, že

budeme OK,“ říká úplně na závěr a pak už odchází. Jeho rozloučení s tiskem trvalo příjemných 59 minut.

Novináři, kteří jinak nemají čas na sentiment, ho nechtějí pustit. Vědí, že odchází osobnost, ale zároveň i dobrý člověk. I když mu republikánský Kongres systematicky stavěl do cesty překážky, Obama opouští úřad jako nejúspěšnější demokratický prezident od konce druhé světové války. Nevěříte? Podívejte se sami, jak dopadli jeho čtyři demokratičtí předchůdci: Harry Truman měl v roce 1952 nejnižší popularitu poválečné éry – 22 procent, John F. Kennedy se sice po své mučednické smrti v roce 1963 stal ikonou, ale v úřadě byl v očích části veřejnosti nepopulární. S Kongresem vedl před atentátem v Dallasu otevřený boj. Ronald Reagan ve volbách porazil a v roce 1980 z Bílého domu vystěhoval Jimmyho Cartera a Bill Clinton odešel z Bílého domu v roce 2000 se skandálem, který se s ním vleče dosud. Z téhle soutěže vychází Obama, jehož pozitivně vidí 63 procent Američanů, jako vítěz.

Žádného prezidenta ale nemůžeme soudit podle popularity. Jde o to, co pozitivního za Obamou zůstává. Není toho málo. Na domácí frontě představuje zásadní změnu k lepšímu zdravotní pojištění. O jeho významu už ani ti nejfanatičtější kritici dnes nepochybují. Jistě se ho republikáni pokusí zrušit, ale budou ho muset něčím podobným zároveň nahradit. Ameriku Obama dál zlepšil svou daňovou a finanční reformou. Díky jemu máme lepší životní prostředí, protože čisté energetické zdroje mohou konečně poprvé soutěžit s tradičními. V oblasti zahraniční politiky byl Obama velmi úspěšný proti Islámskému státu. Před dvěma a půl lety se zdálo, že obsadí celý Irák a velkou část Sýrie. Díky americké diplomacii a velké mezinárodní koalici teď IS bojuje o svou existenci, viz Mosul a Rakka. Obamův přístup byl úspěšný vůči iránskému nukleárnímu programu. Kombinace diplomacie, mezinárodního tlaku a sankcí dokázala zrušit program, který mohl

ohrožit rovnováhu sil na Blízkém východě. Na Putinovu okupaci gruzínského území reagoval Obamův předchůdce George W. Bush pokrčením ramen. Na ruský *anšlus* Krymu a okupaci východní Ukrajiny reagoval Obama tvrdými sankcemi, izolací Putina a explicitními garancemi pro ohrožené postsovětské baltské republiky a východoevropské státy, které vstoupily do NATO. Zároveň poslal 4000 amerických vojáků do Polska a 330 příslušníků Námořní pěchoty do Norska. Za takových okolností si Putin vůči těmto zemím nebo jejich sousedům stěžít něco dovolí.

Scéna druhá

Jak se věci změní a kterým směrem se pohnou za prezidenta Donalda Trumpa? Ani Trump to zatím neví, ale jen málo inteligentních lidí – snad s výjimkou Putina – se na změny, ať budou jakékoliv, těší. Trumpovi fanoušci do poslední chvíle věřili, že jeho hrubé chování a verbální neomalenosti byly nástrojem volebního boje. Kdo z nich si přečetl nedávný rozhovor, který s Trumpem udělali novináři londýnských *Times* a německého *Bildu*, musel zažít zděšení. Trump označil NATO za „zastaralé“, protože prý nebojuje proti mezinárodnímu terorismu. Vážně? Někdo by mu měl vysvětlit, že právě vojáci NATO dlouhá léta bojují s Tálibánem a Al-Káidou. O Evropské unii se Trump pohrdavě vyjádřil jako o „nástroji Německa“. Zároveň i předpověděl, že prý po brexitu přijdou další odchody, a vypadalo to, jako by se už nemohl dočkat. Kancléřku Angelu Merkelovou a Vladimira Putina dal do jedné a té samé kategorie, i když Merkelová statečně brání demokracii, zatímco Putin je vinen z vražd svých kritiků a válečných zločinů, zejména v Čečensku a Sýrii.

Kdo četl Trumpův nedávný rozhovor, pochopil, proč má z jeho

zvolení Kreml takovou radost: Trumpovy pokusy oslabit NATO a přispět ke krizi v EU jsou identické s tím, o čem se snaží ruská zahraniční politika.

Nedávno se zeptali Dmitrije Peskova, Putinova mluvčího, co je na tom pravdy, že si Moskva přála Trumpovo vítězství a že ho v Kremlu hned též oslavili. S úsměvem odpověděl, že je to pravda, a řekl doslova: „Mejdan trval tři dny. Roztrhali při něm harmoniky.“ Peskov ví, o čem mluví, protože je členem nejvyšší kremelské elity. Díky tomu také pohádkově zbohatl: v roce 2015 měl na ruce hodinky Richard Mille RM 52-01, které stojí 620 000 dolarů. Už teď vidím, jak se závistivý Trump shání po hodinkách, které stojí ještě víc.

Kandidát Trump si opakovaně ověřil, že jeho voliči snesou úplně všechno: vulgárnosti, neplacení daní, vysmívání se postiženým osobám, hrubé chování vůči ženám. Tyhle moresy si zjevně plánuje přivést i do Bílého domu. Prosím. I to je demokracie. Ale co se stane, až Mexiko odmítne zaplatit jeho zeď? Co když Trump skutečně zahájí obchodní válku s Čínou? Nebo se pokusí deportovat miliony Hispánců? Máme se na co těšit.

TRIBUN ZAPOMENUTÝCH OBĚTÍ GLOBALIZACE: DONALD TRUMP V BÍLÉM DOMĚ

Luke Harding, autor nedávno vyšlé knihy *Tajná dohoda. Jak Rusko pomohlo Trumpovi získat Bílý dům*,* vysvětluje, jak mohl evidentně nekvalifikovaný kandidát vyhrát v roce 2016 americké prezidentské volby. Bob Woodward začíná svůj příběh tam, kde Hardingův končí. Věnuje jen malou pozornost operacím, které Putinovy zvláštní služby v Trumpův prospěch podnikly. Píše především o situaci v Bílém domě od chvíle, kdy tam vstoupil prezident Donald Trump.

Kdo vezme poslední Woodwardovu knihu do ruky, už po několika prvních stránkách cítí energii, která z ní sálá. Autor ji nenapsal se zvláštní elegancí. Neztrácel čas stylistickými ohledy. Je jasné, že spěchal. Přichází k čtenáři s náručí faktů, hází je před něj na stůl a říká: „Čti!“ Woodward nic nevysvětluje ani neinterpretuje. Věř, že si čtenář závěry udělá sám. Autor knihy *Fear. Trump in the White House* (česky vyšlo jako *Strach. Trump v Bílém domě*)** a jeho nakladatel (Simon & Schuster) znají své řemeslo dokonale: jen během prvního týdne po vydání se prodalo 1,1 milionu výtisků.

* *Collusion. Secret Meetings, Dirty Money, and How Russia Helped Donald Trump Win*, Vintage, 2017; česky kniha vyšla v nakladatelství Prostor v roce 2018. Pozn. red.

** Originál vyšel v září 2018, český překlad v roce následujícím v nakladatelství Bourdon. Pozn. red.

Kniha má 42 kapitol a hned v té první se stáváme svědky setkání Donalda Trumpa a jeho Mefista, Steva Bannona. Trump byl tehdy ještě znám jen jako hvězda televizního seriálu a jako newyorský spekulant s realitami, který byl sedmkrát v bankrotu. Že se připravoval na boj o Bílý dům, věděla jen hrstka zasvěcených. Bannon a další republikánský aktivista za ním přišli, aby zjistili, zda by z něj profesionálové mohli věrohodného kandidáta udělat.

Už z úvodního rozhovoru pochopili, že Trump se vůbec nezatežuje fakty. Například ho varovali, že by jako republikánský kandidát musel být proti potratům. „Ale já jsem proti!“ vypálil rozhořčeně Trump. Každý si ale může dohledat, řekli, že jste dosud vždy podporoval právo ženy o těhotenství rozhodnout. Téhle informaci navzdory Trump klidně dál opakoval, že byl vždy proti potratům. Skoro se zdálo, že tomu i sám věří. Dalším problémem bylo, že 80 procent finančních příspěvků, které dal politickým kandidátům, šlo do kapes demokratů. „To je kravina,“ protestoval Trump. Ale každý si to může zjistit na internetu, řekli... a Trump bez problémů začal mluvit o tom, že celý politický systém je zkorumpovaný a jen on ho dokáže vyčistit.

Bannon s obdivem pozoroval, jak se Trump „vypořádal“ se skutečností, že celý život podporoval liberálně demokratické kandidáty, a teď si bere dres nejkonzervativnějších populistických elementů. Přesto po konci schůzky Bannon předpověděl, že Trump do prezidentského zápasu nikdy nevstoupí. „Nulová šance. Méně než nula,“ řekl.

Čas běžel a v červenci 2016 se Trump stal kandidátem Republikánské strany na úřad prezidenta. Za demokratickou rivalkou daleko zaostával, ale právě v tu chvíli na scénu znovu vstoupil Bannon. Svému šéfovi hned zčerstva nastínil, kudy vede cesta k vítězství. Trump, řekl Bannon, se stane „tribunem zapomenutých“ občanů, kterým ujel vlak do 21. století. Jeho program bude

mít tři body: 1. ochráním vás před migranty, 2. vrátím Americe továrny a pracovní příležitosti, 3. zastavím války. Bannon se později chlubil: „Byl jsem režisérem, on byl hercem.“ Když se Trump v listopadu 2016 dozvěděl, že vyhrál, píše Woodward, šokovalo ho to. „Ani zdaleka to netušil a nebyl na to připravený.“

Trumpovo amatérství se plně projevilo, když měl jmenovat svůj prezidentský tým, nemluvě o 4000 dalších místech, která bylo třeba zaplnit. Když si konečně začal vybírat mezi možnými kandidáty, používal podivná měřítká: jeden propadl, protože měl „hrozný knír“, druhý sice uspěl, ale – pozor! – měl „levný oblek“, třetího Trumpovi lidé nedokázali najít, i když byl jen na Bahamských ostrovech.

Woodward ukazuje, že brzy po vstupu do Bílého domu začal Trump prosazovat agendu, která zaskočila nejen diplomaty, ale i generály. Čtenář se dozvídá o schůzích, na nichž se otevřeně mluvilo o tom, že NATO je „zastaralou institucí“ z doby studené války. Bylo stěží uvěřitelné, jak málo Trump věděl o transatlantickém systému. Například mu nikdo nebyl schopen vysvětlit, že utrácet dvě procenta na obranu je vytčený „cíl“ členů NATO, ne smluvní „závazek“.

Autor věnuje pozornost skandálu okolo generála Michaela Flyna, prvního Trumpova poradce pro národní bezpečnost. Flynn nejméně desetkrát popřel, že se před Trumpovým vstupem do Bílého domu setkal s ruským velvyslancem Sergejem Kisľjakem. Přitom FBI jejich hovory nahrávala a bylo jasné, že Flynn Rusům radil, aby na sankce uvalené Barackem Obamou nereagovali, protože Trump je zruší.

Woodward přináší konkrétní informace o tom, co vedlo k odstoupení Spojených států od dohody s Íránem ve věci nukleárního programu. Ministr zahraničních věcí Rex Tillerson Trumpa ujistil, že Teherán dohodu dodržuje. Totéž řekli prezidentovi ředitel CIA

Mike Pompeo a ministr obrany James Mattis. Trump je vyslechl, načež prohlásil, že Írán dohodu porušil a odstoupil od ní. Čtenář si vzpomene na scénu s potraty. Na faktech nezáleží.

Trump opakovaně útočil na své předchůdce v úřadu, kteří prý „sebrali“ běžným Američanům jejich tradiční zaměstnání, když dovolili, aby se továrny přesunuly do Mexika a Asie. Také zuřil, že Spojené státy mají obchodní deficit se zeměmi jako Jižní Korea. Nejvíce z toho vinil Hillary Clintonovou a bankéře.

Gary Cohn, nejvyšší ekonomický poradce prezidenta, se snažil Trumpovi vysvětlit, jak globální trhy fungují. Obchodní deficity nejsou zásadně důležité, dokazoval, a někdy mohou být i pozitivní. „Levné zboží z Mexika, Kanady a Číny zaplavuje americké trhy, protože je cenově přístupné. Američané, kteří utratí méně peněz za dovezené zboží, tak mají víc peněz na americké produkty, služby a vlastní spoření. V tom je efektivnost globálních trhů,“ opakoval Cohn Trumpovi při každé příležitosti.

Cohn se pomocí ilustrací snažil prezidenta přesvědčit, že americká ekonomika se od padesátých let radikálně změnila. Zmizely ocelárny, textilky, ale též malé obchody, které kdysi vlastnily manželské páry. Zhruba 84 procent amerického HDP pochází z oblasti služeb. Cohn prezidenta prosil, aby se nezaměřoval jen na obchodní deficity. Úkolem Bílého domu, řekl Cohn, je udržovat zdravé prostředí pro mezinárodní obchod. To znamená: žádné kvóty, žádné ochranářské praktiky, žádné obchodní války. Když obchodní deficit roste, učil Cohn Trumpa, znamená to, že systém funguje ve prospěch Spojených států.

Trumpova reakce? Začal Cohnovi vyprávět, že dříve byly v Pensylvánii ocelárny, a teď tam nejsou. Je to tak, odpověděl jeho trpělivý učitel. Dříve se ve městech vyráběly kočáry a biče. Cohn přinášel další a další příklady efektivnosti moderní ekonomiky. Trump se ale vždy vrátil k tomu, že Amerika už nevyrábí lokomotivy.

„Ale lidé nechtějí stát před rozžhavenou vysokou pecí, nechtějí fárat a ničit si v dolech zdraví. Za stejné peníze si vyberou lepší a zdravější práci,“ bojoval dál Cohn. Pomalu už ale i on ztrácel naději. Bylo jasné, že Trump povede Spojené státy do absurdní obchodní války nejen s rivaly jako Čína, ale též se spojenci včetně Kanady, Austrálie a Evropské unie.

Po odchodu z úřadu Cohn prohlásil, že není pyšný na to, co pro svou zemi v Bílém domě udělal. Je hrdý na to, před čím ji ochránil. Nezabránil tarifní válce, ale překazil jiné šílené plány.

I těm nejoddanějším spolupracovníkům prezidenta začalo docházet, v čem se to ocitli. Jeho přístup k problému Severní Koreje přivedl generála Johna Kellyho, organizačního šéfa Bílého domu, do zoufalství. „Prezident není mentálně stabilní,“ řekl. Při jiné příležitosti vybuchl, že Trump je „idiot. Nemá cenu se ho snažit o čemkoli přesvědčit. Je to blázen a my všichni žijeme v blázinci.“ Rob Porter, Trumpův hlavní sekretář, si stěžoval, že prezident nechápe, jak funguje americký politický systém. Měl často s Trumpem konflikty, protože jeho šéf chtěl neustále vydávat příkazy a zákazy, i když k tomu neměl ústavní právo. Proto musel Porter, stejně jako Kelly, Cohn a další v Bílém domě, před Trumpem doslova ukrývat rozkazy k zahraničněpolitickým iniciativám, které by mohly způsobit krize.

V poslední kapitole píše Woodward o vztahu Trumpa a Johna Dowda, jednoho z mnoha osobních právníků, kteří prezidenta zastupují v kauze, kterou vyšetřuje Robert Mueller. Trump v té době tvrdil, že se klidně podrobí formálnímu vyšetřování, protože je nevinný a těší se na příležitost to prokázat.

Dowd si byl jistý, že by to pro jeho klienta byla cesta do záhuby. Opakovaně Trumpovi ukazoval, co by na něj Mueller pravděpodobně vytáhl a jak nebezpečné by bylo nemluvit pravdu. Po řadě pokusů se Dowd vzdal. Jako mnozí ostatní, teď i Dowd pochopil,

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Dějiny a doba postfaktická.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.